

QUADERN D'INTEGRACIÓ CURRICULAR

Introducció

La Convenció sobre els Drets de l'Infant (CDI) va néixer el 1989 per proclamar que tots els menors d'edat tenen un drets inalienables, indivisibles i universals, que tots, inclosos els mateixos nens i nenes, tenim el deure de protegir. **La Convenció no és una mera recopilació de bones intencions: va ser concebuda com un instrument pràctic, en el qual els governs i els diferents agents socials han de basar-se per executar polítiques i programes que facin dels drets de la infància una realitat en el dia a dia. Un dels principals agents socials implicats en aquests canvis és l'escola.** La Convenció ofereix una perspectiva dual de dret i responsabilitat als centres educatius, la qual, juntament amb la ciutadania global, **ens dota d'un potent instrument que pot contribuir a una educació transformadora.**

UNICEF vol col·laborar amb els centres que decideixin recórrer el camí de **fer de la ciutadania responsable i de l'enfocament de drets un tret d'identitat del seu projecte educatiu, incorporant-los en tots els àmbits escolars** amb la implicació de la comunitat educativa en el seu conjunt.

El programa d'educació en drets d'UNICEF Comitè Espanyol proposa als centres educatius incidir sobre quatre àmbits clau: el coneixement dels drets de la infància i la ciutadania global, la protecció de la infància, la participació infantil i el clima escolar. Aquest quadern recull orientacions per treballar en el primer dels àmbits del programa: **el coneixement dels drets de la infància i l'adquisició de les competències elementals per a l'exercici de la ciutadania global, a través de la seva integració en el currículum.**

La primera part d'aquest quadern se centra en els fonaments de la integració curricular dels drets de la infància i la ciutadania global. A continuació, tractem la posada en pràctica, en què, mitjançant propostes metodològiques i exemples de tres maneres complementàries d'abordar-la (conceptual, per projectes i per situacions), es pretén orientar, fonamentar i inspirar les accions de millora en aquest àmbit. El quadern es completa amb uns breus apunts sobre el tractament adequat dels continguts sobre educació per al desenvolupament i drets de la infància, i la relació de dates clau que ens permeten trobar en el calendari escolar una excusa per mantenir present el nostre compromís.

Esperem que aquest quadern serveixi de guia introductòria a tots aquells centres i docents que vulguin emprendre l'apassionant camí d'integrar els drets de la infància en la seva programació i viure'ls en el dia a dia.

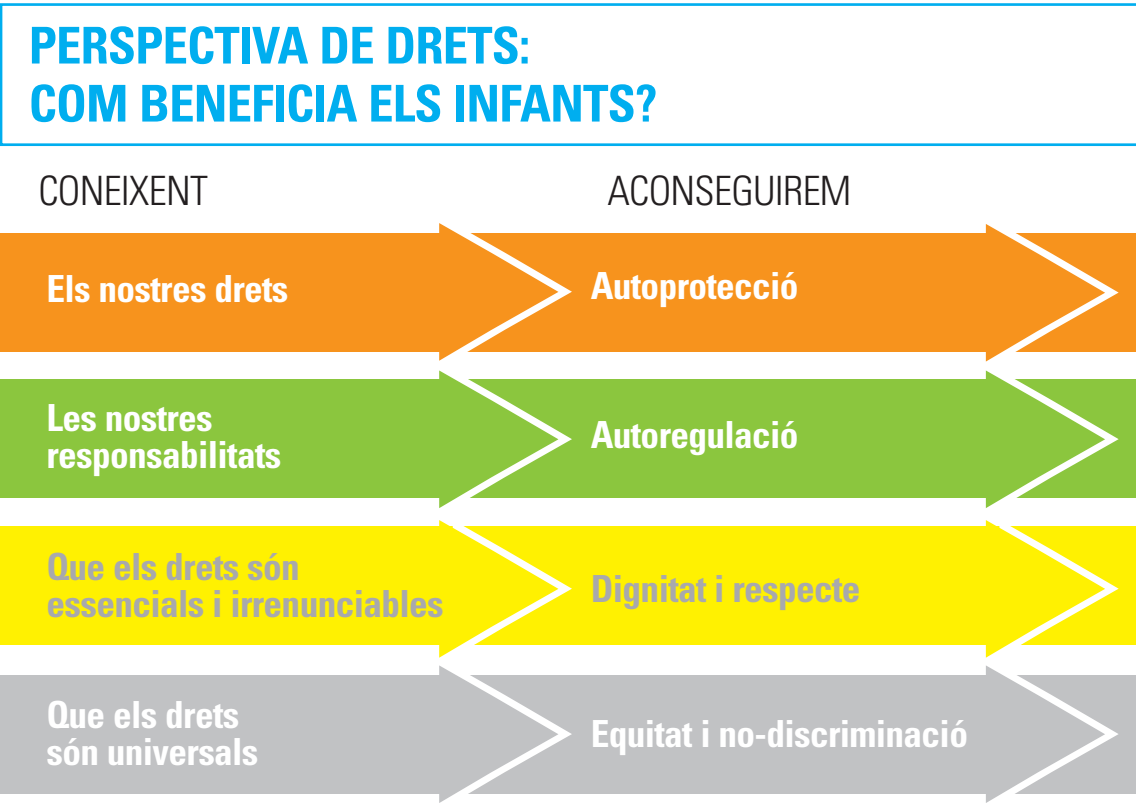

Els drets de la infància i la ciutadania global en el currículum

Per aconseguir un ple desenvolupament de les competències socials i cíviques de l'alumnat, és imprescindible una integració curricular adequada dels drets de la infància i la ciutadania global.

La Convenció sobre els Drets de l'Infant (CDI) reconeix la infància com a ciutadans de ple dret en el present, aquí i ara, i no només com a ciutadans potencials d'un futur en la construcció del qual no participen. Una educació basada i guiada pels drets de la infància **reconeix nens, nenes i adolescents com a part activa de la societat**, i impulsa el desenvolupament de les seves competències per viure en societat.

Adquirir competències que capacitin per comprendre la realitat social en la qual vivim anima a cooperar, a conèixer i a exercir la ciutadania global en una societat plural. Ajuda, a més, els més

infants a comprometre's i a contribuir a millorar-la. Aquestes competències integren coneixements i habilitats complexos, que van des de la participació, la presa de decisions i l'adaptació a diferents formes de comportament, fins al sentit de la responsabilitat en les decisions preses.

La mateixa Convenció estableix l'obligatorietat d'educar de manera que els nens, nenes i adolescents coneguin els seus drets i siguin capaços d'exercir-los, reclamar-los, respectar-los i defensar-los.

Més enllà dels aspectes jurídics, la Convenció ens ofereix un horitzó en què els drets de la infància es converteixen en principis ètics perdurables i en normes internacionals de conducta. Això suposa un enorme avenç per a aquelles societats que n'aconsegueixen el ple compliment.

Per aconseguir un compliment efectiu de la Convenció en el nostre entorn educatiu, és necessari evolucionar des d'un model en què els drets i la ciutadania global són objecte d'activitats d'ensenyament-aprenentatge cap a un model en què passen a ser el motor de la vida al centre educatiu. D'aquesta manera, es pot garantir una major sostenibilitat i qualitat educativa, ja que **la integració dels drets de la infància i la ciutadania global és un instrument de promoció de la infància poderós.**

Des d'una perspectiva de drets, els nens i nenes es tornen més sensibles cap a les desigualtats que els envolten i adquireixen maduresa en la seva capacitat per avaluar situacions ètiques; augmenta la seva comprensió de les interaccions socials en el món contemporani i la capacitat per integrar-les en la seva vida de manera positiva, la qual cosa contribueix al desenvolupament de la societat.

PERQUÈ

Sabrem quan i com els nostres drets es reconeixen, s'ignoren o ens en veiem privats.

Podrem gestionar el nostre comportament, i serem capaços d'exercir els nostres drets respectant els dels altres.

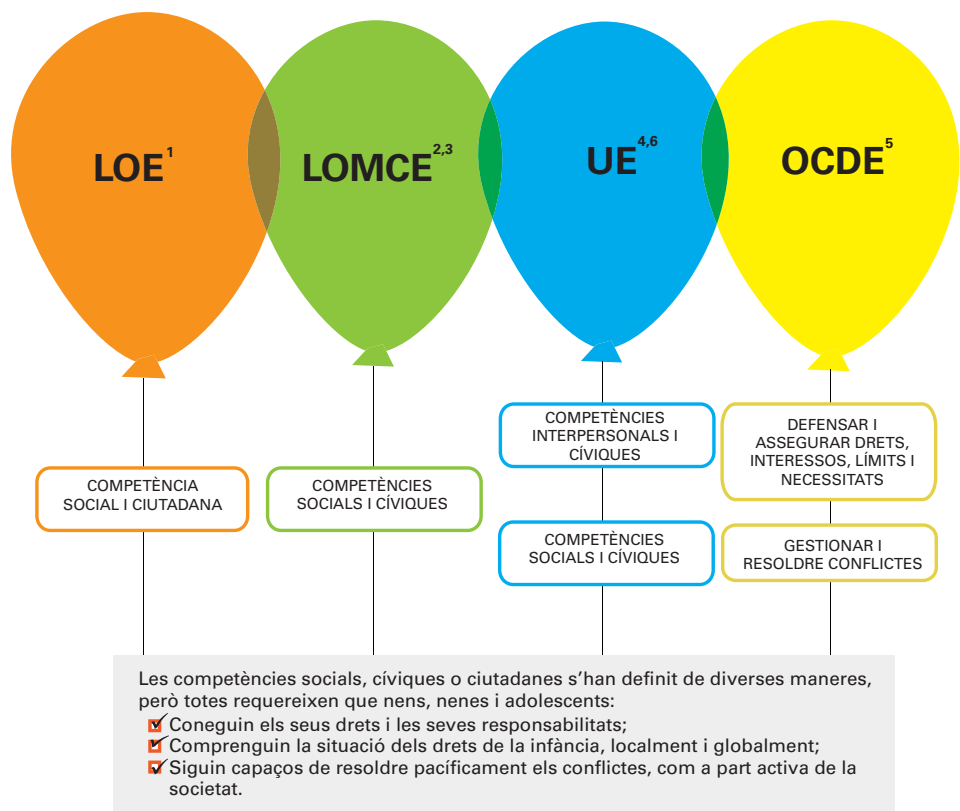
En entendre que els drets formen part de nosaltres, aconseguirem una concepció més profunda i elaborada de la condició humana.

Mantindrem un clima de respecte entorn dels drets i les necessitats dels altres.

Els drets de la infància i la ciutadania global

Tant la Convenció sobre els Drets de l'Infant com la Carta Internacional de Drets Humans reconeixen que un dels aspectes als quals ha d'anar orientada l'educació és el coneixement i el respecte dels drets humans i les llibertats fonamentals, així com la capacitat per participar responsablement en una societat lliure. Ambdós tractats internacionals fan, per tant, un reconeixement exprés de la responsabilitat dels estats en una educació orientada a la ciutadania global. Aquesta responsabilitat ha quedat recollida en la nostra legislació a través de diverses lleis i directrius. La Convenció sobre els Drets de l'Infant recull les obligacions dels estats respecte al compliment dels drets humans de nens, nenes i adolescents. Això significa que és la referència per a governs, institucions, famílies, professionals, societat i els mateixos infants sobre el compliment efectiu dels seus drets en diferents esferes de la vida, inclosa l'educació.

Els enfocaments educatius basats en l'adquisició de competències cíviques i ciutadanes i en el coneixement i respecte dels drets de la infància són no només compatibles, sinó inseparables: el coneixement dels nostres drets i dels de les altres persones és la base per a l'adquisició de la competència ciutadana, i aquesta a la vegada és necessària per a l'adquisició d'actituds i conductes responsables que ens portin al respecte, la defensa i la promoció dels nostres drets i dels drets i les llibertats de les altres persones.

“El desenvolupament sostenible i la cohesió social depenen críticament de les competències de tota la nostra població, amb competències que s’entén que cobreixen el coneixement, les destreses, les actituds i els valors.”

(Ministeris d'Educació de l'OCDE)

1. Govern d'Espanya (2006). Llei orgànica 2/2006, de 3 de maig, d'educació. Espanya: BOE.
2. Govern d'Espanya (2013). Llei orgànica 8/2013, de 9 de desembre, per a la millora de la qualitat educativa. Espanya: BOE.
3. Govern d'Espanya (2014). Reial decret 126/2014, de 28 de febrer, pel qual s'estableix el currículum bàsic de l'educació primària. Espanya: BOE.
4. Consell Europeu de Lisboa (2010). Conclusions de la presidència. Lisboa: UE.
5. OCDE (2002). La definició i selecció de competències clau. París: D. S. Rychen i L.H. Salganik.
6. Consell d'Europa (2006). Recomanació del Parlament Europeu i del Consell d'Europa sobre competències clau per a l'aprenentatge permanent (2006/962/CE). Brussel·les: UE.

I són centrals en el currículum educatiu

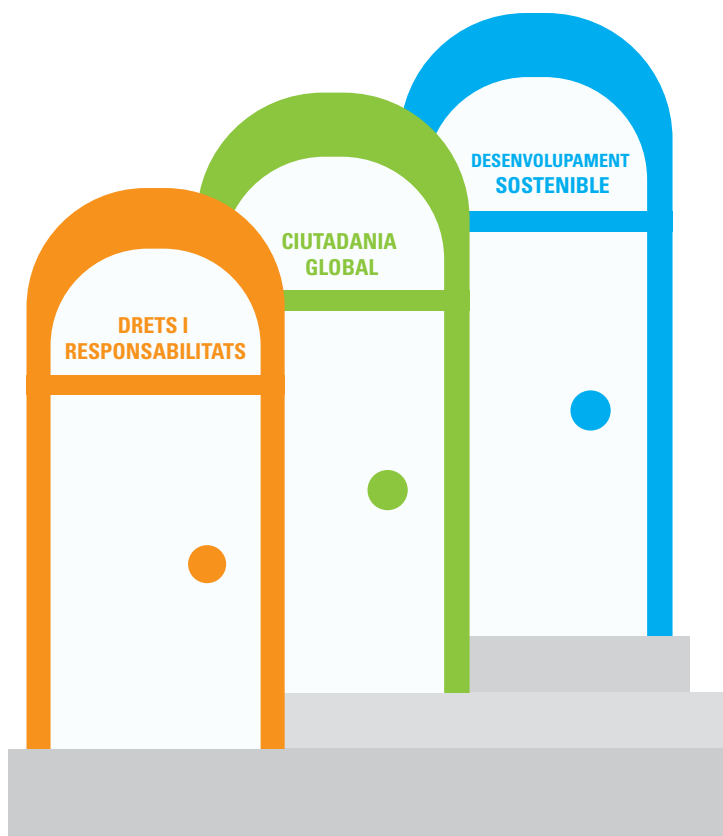
La Declaració d'Incheon: una nova visió de l'educació

En aquesta visió de l'educació, transformadora i universal, s'aborden els reptes de l'educació en els terrenys mundial i nacional des d'ara fins al 2030. La nova visió es recull plenament en l'Objectiu de Desenvolupament Sostenible 4: "Garantir una educació inclusiva, equitativa i de qualitat i promoure oportunitats d'aprenentatge durant tota la vida per a tothom"; i en les seves metes corresponents. **S'inspira en una concepció humanista de l'educació i del desenvolupament, basada en els drets humans i la dignitat; la justícia social; la inclusió; la protecció; la diversitat cultural, lingüística i ètnica, i la responsabilitat i la rendició de comptes compartits.** Es reafirma que l'educació és un bé públic, un dret humà fonamental i la base per garantir la realització dels altres drets. És essencial per a la pau, la tolerància, la realització humana i el desenvolupament sostenible.

Els llindars de l'educació per al desenvolupament

Per entendre millor com es relacionen els diferents enfocaments de l'educació per al desenvolupament podem utilitzar una metàfora: els drets de la infància serien la porta que donaria accés a l'exercici de la ciutadania global, solidària i responsable. A la vegada, aquesta seria el llindar d'accés que permet a nens, nenes i adolescents comprometre's de manera crítica i responsable amb el desenvolupament sostenible.

Entendre el valor dels nostres drets i responsabilitats i aprendre a exercir-los i a respectar els drets dels altres és un requisit per a la ciutadania, sense la qual no és possible participar activament i conseqüentment en l'assoliment d'un desenvolupament sostenible.

El coneixement dels drets de la infància i la ciutadania global

El programa d'educació en drets es basa en nou principis que informen de la finalitat última de les nostres accions i s'orienten en quatre àmbits interdependents: el coneixement dels drets de la infància i la ciutadania global, la participació infantil, la protecció i el clima escolar. Per dotar de coherència el projecte educatiu, **és necessari que els quatre àmbits s'abordin conjuntament**, ja que estan interconnectats.

Aquest quadern aprofundeix en el primer dels quatre àmbits de l'educació en drets: el coneixement dels drets de la infància i la ciutadania global.

1. Promoure en l'alumnat el reconeixement de si mateixos i dels altres com a persones amb dignitat: amb drets i responsabilitats.
2. Comprometre's amb el desenvolupament de la personalitat, les aptituds i la capacitat mental i física del menor fins al màxim de les seves possibilitats.
3. Promoure la formació de ciutadans preocupats pel compliment dels drets humans a tot el món.

Coneixement

4. Promoure que nens, nenes i adolescents gaudeixin activament de la llibertat d'informació, expressió i participació.
5. Promoure el dret de la infància a gaudir dels jocs i les activitats recreatives propis de la seva edat, així com a participar en la vida cultural i en les arts i el medi ambient.

Participació infantil i altres drets

6. Adoptar mesures normatives, organitzatives i educatives necessàries per garantir la protecció davant el maltractament, les humiliacions i els abusos sexuals, i prevenir els riscos de perjudicis físics o mentals de qualsevol tipus. Així mateix, promoure el coneixement per part de la infància dels riscos presents en el seu entorn i fomentar el desenvolupament de mesures d'autoprotecció.
7. Garantir la protecció davant qualsevol forma de discriminació per raó de cultura, religió, origen, idioma, sexe o de qualsevol altra índole.

Protecció de la infància

Clima escolar

8. Promoure que educadors, famílies i la comunitat escolar en el seu conjunt guïin i orientin els nens, nenes i adolescents en l'exercici dels seus drets i responsabilitats, d'acord amb les seves capacitats, i vetllant en tot moment per l'interès superior del menor.
9. Promoure un entorn de relació interpersonal que fomenti la igualtat, el respecte per la dignitat de les persones, la salut i la convivència pacífica.

LES CLAUS PER A L'ACCIÓ EN AQUEST PRIMER ÀMBIT SERIEN:

- La inclusió dels drets de la infància i l'exercici de la ciutadania global en el projecte educatiu de centre i en la programació de l'aula.
- L'establiment dels recursos i les condicions necessaris per assolir els objectius educatius en tot l'alumnat.

Objectius

Aquest àmbit és el que representa el coneixement dels drets de la infància i l'adquisició de les competències elementals per a l'exercici de la ciutadania global.

Per al compliment dels tres principis enunciats en aquest àmbit és necessari l'assoliment d'una sèrie d'objectius. La major part dels objectius relatius a aquest àmbit afecten el currículum i ens serviran per orientar i especificar la nostra acció:

PRINCIPIS	OBJECTIUS
1. Promoure en l'alumnat el reconeixement de si mateixos i dels altres com a persones amb dignitat, amb drets i responsabilitats.	1.1. Integrar curricularment els drets de la infància en el projecte educatiu de centre (PEC). 1.2. Integrar curricularment els drets de la infància en la planificació escolar. 1.3. Integrar curricularment els drets de la infància en la programació general anual (PGA) del centre.
2. Comprometre's amb el desenvolupament de la personalitat, les aptituds i la capacitat mental i física dels infants fins al màxim de les seves possibilitats.	2.1. Facilitar el temps necessari que permeti donar una atenció personalitzada a l'alumnat, en funció de les seves aptituds i les seves capacitats. 2.2. Establir uns criteris d'organització de l'espai i de distribució del temps escolar en consonància amb el desenvolupament de la personalitat i de les diferents aptituds i capacitats. 2.3. Mantenir un clima d'altas expectatives cap a l'alumnat. 2.4. Dotar de recursos necessaris l'aula que afavoreixin el benestar, el foment del desenvolupament i el tractament correcte de la diversitat de tot l'alumnat.
3. Promoure la formació de ciutadans preocupats pel compliment dels drets humans a tot el món.	3.1. Programar la CDI en el currículum d'aula. 3.2. Promocionar en el currículum de totes les matèries l'enfocament de drets de la infància i la ciutadania global.

Quan parlem de la integració curricular dels drets de la infància ens referim a la consecució d'aquests objectius relacionats amb el coneixement sobre els drets de la infància i la ciutadania global. Per assolir-los disposem d'un marc format per metodologies, eines i continguts que analitzarem en aquest quadern i que ens ajudarà a concretar els nostres esforços en aquest àmbit d'actuació de l'educació en drets.

La integració en el projecte educatiu de centre

El projecte educatiu de centre (PEC) és el document en què es recullen els principals objectius que orienten les decisions i les activitats del centre escolar. Presenta dues vessants complementàries i, en alguns casos, també contradictòries: una, inspirada per l'ideal que la comunitat educativa projecta sobre el centre, i l'altra, centrada en la pràctica, ja que tota acció educativa hi ha de mantenir una relació de coherència. (Coiduras, J. L., et al., 2016)

Per aquesta raó, hem de ser realistes quan decidim incorporar l'enfocament de drets, i mantenir els objectius no només en l'ideal, sinó també en la transformació pràctica que tindrà lloc quan avancem en activitats i programes basats en una concepció de drets i ciutadania:

- La incorporació de l'enfocament en drets d'infància en el projecte educatiu de centre ha de realitzar-se no només pel seu potencial educatiu, sinó també com a estratègia per articular una educació en què la infància és subjecte actiu de drets i de responsabilitats.
- El procés de modificació del projecte educatiu no ha de ser un pur tràmit administratiu, sinó que ha de ser una oportunitat per realitzar un procés de reflexió conjunta que doni com a resultat un consens bàsic per emprendre el procés de canvi.

Esmenta els drets de la infància en...

FINALITATS EDUCATIVES

Et proposem un exemple d'enunciat per a la incorporació al projecte de centre. Pot servir de punt de partida per a un desenvolupament més detallat o afegir-se fàcilment, com un punt més, en l'apartat de **finalitats educatives** del PEC.

Promoure el coneixement i la defensa dels drets de la infància i l'exercici de la ciutadania global solidària i responsable.

També en...

TRETS D'IDENTITAT

En l'apartat de **trets d'identitat** del PEC poden recollir-s'hi els principis del compromís amb els drets de la infància que ja hem vist anteriorment:

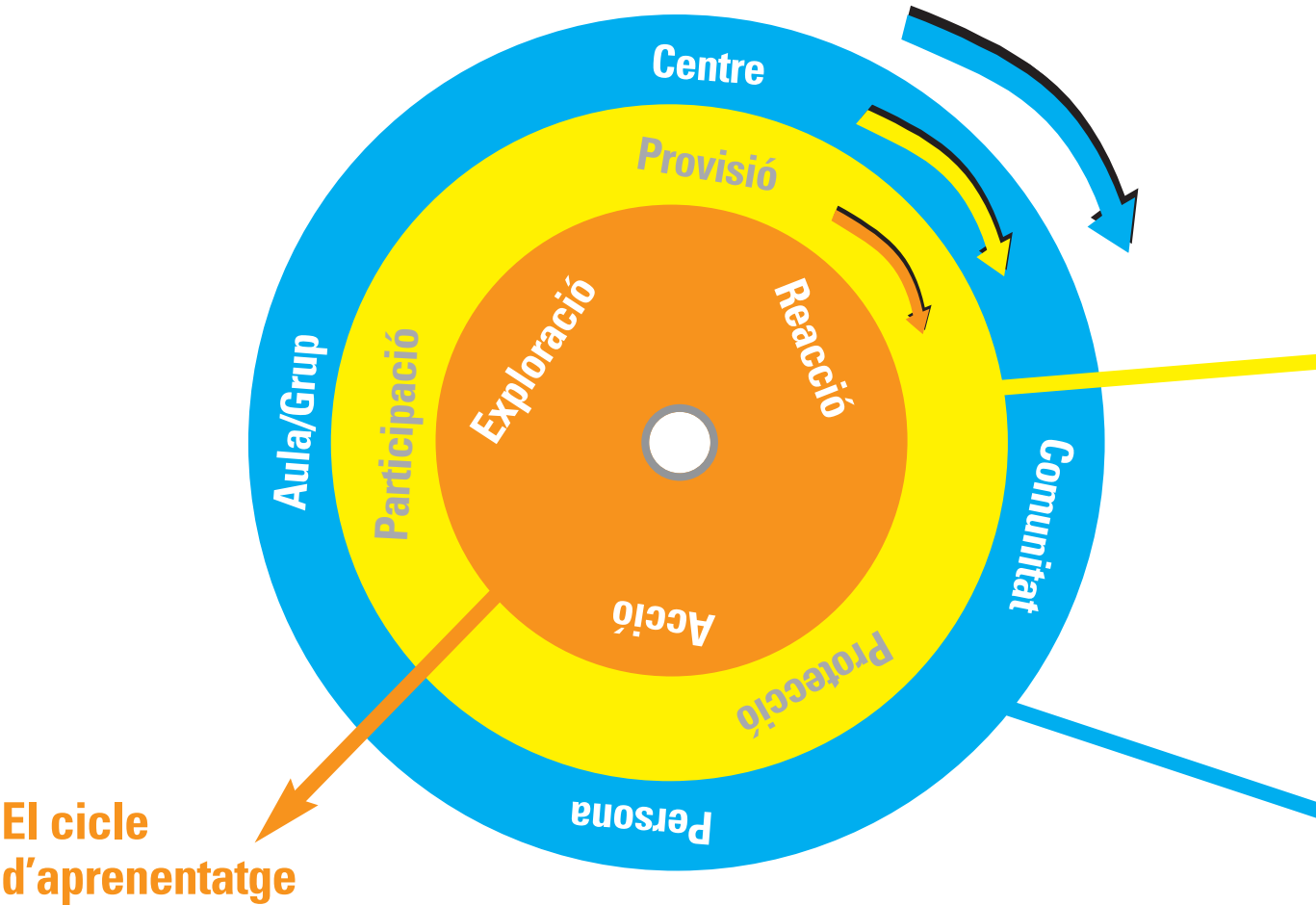
L'educació basada en els drets de la infància promou el compliment dels drets de tots els nens, nenes i adolescents, com estableix la Convenció sobre els Drets de l'Infant, i desenvolupa la capacitat dels titulars de deures de complir les seves obligacions de respectar, protegir i complir aquests drets. Comprometre's amb el ple compliment dels drets de la infància en l'àmbit educatiu implica:

- Promoure en l'alumnat el reconeixement de si mateixos i dels altres com a persones amb dignitat: amb drets i responsabilitats.
- Comprometre's amb el desenvolupament de la personalitat, les aptituds i la capacitat mental i física de l'alumnat fins al màxim de les seves possibilitats.
- Promoure la formació de ciutadans preocupats pel compliment dels drets humans a tot el món.
- Garantir la protecció davant de qualsevol forma de discriminació per raó de cultura, religió, origen, idioma, sexe o de qualsevol altra índole.
- Adoptar les mesures normatives, organitzatives i educatives necessàries per garantir la protecció davant el maltractament, les humiliacions i els abusos sexuals, i prevenir els riscos de perjudicis físics o mentals de qualsevol tipus. Així mateix, promoure el coneixement per part de la infància dels riscos presents en el seu entorn i fomentar el desenvolupament de mesures d'autoprotecció.
- Promoure un entorn de relació interpersonal que fomenti la igualtat, el respecte per la dignitat de les persones, la salut i la convivència pacífica.
- Promoure que nens, nenes i adolescents gaudeixin activament de la llibertat d'informació, expressió i participació.
- Promoure que educadors, famílies i la comunitat escolar en el seu conjunt guiïn i orientin nens, nenes i adolescents en l'exercici dels seus drets i responsabilitats, d'acord amb les seves capacitats, i vetllant en tot moment per l'interès superior de l'infant.
- Promoure el dret de la infància a gaudir del joc i les activitats recreatives propis de la seva edat, així com a participar en la vida cultural, les arts i el medi ambient.

Para diseñar una intervención en el marco de la educación en derechos es necesario tener en cuenta tres dimensiones: el tipo de derecho sobre el que queremos trabajar, la fase del ciclo de aprendizaje en la que se ubica y el escenario donde tiene lugar. Este gráfico es una herramienta

Diseño de intervenciones: una herramienta orientada a la práctica

Per dissenyar una intervenció en el marc de l'educació en drets és necessari tenir en compte tres dimensions: el tipus de dret sobre el qual volem treballar, la fase del cicle d'aprenentatge en què s'ubica i l'escenari on té lloc. Aquest gràfic (Urrea, A. et al., 2016) és una eina conceptual que ens permet combinar les tres dimensions per dissenyar intervencions que integrin els drets de la infància i la ciutadania global en el projecte educatiu:

Dins del cicle d'aprenentatge, és important clarificar si la nostra intervenció pertany a una fase exploratòria (activitats relacionades amb l'observació, l'exploració, el coneixement i la informació), a una fase reactiva (orientació a la reflexió, al disseny, a la comunicació o a la comprensió) o a una fase d'acció (relativa a la intervenció, a la cooperació o a la mobilització).

© UNICEF/UN181358/HAQUE

Vacunes

ESCENARI: Aula

TIPUS DE DRET: Provisió

FASE: Exploració

Estudiant a classe què són les vacunes i la seva situació al món aprofundim en el coneixement del dret a la salut.

COLEGIO SANTO ÁNGEL DE MORATALAZ

Expressió de solidaritat

ESCENARI: Centre

TIPUS DE DRET: Participació

FASE: Reacció

L'alumnat d'un centre educatiu s'informa, escull una causa i expressa el seu compromís amb els drets de la infància celebrant el 20 de novembre, Dia Universal de la Infància.

CC BY 2.0 ALEXANDRU PANOIU

Rutes escolars segures

ESCENARI: Comunitat

TIPUS DE DRET: Protecció

FASE: Acció

El centre escolar, l'ajuntament i les famílies dissenyen conjuntament un itinerari segur que poden seguir els nens i les nenes en el seu trajecte d'anada i tornada al centre educatiu, i possibiliten que l'arribin a recórrer de manera més autònoma.

Tipologia de drets: les tres P

Els drets continguts en la Convenció acostumen a agrupar-se en tres categories. És important tenir-ho en compte a l'hora de preparar una intervenció:

- **Drets de protecció:** a la vida, a la convivència familiar, contra tot tipus d'abús, contra la violència, contra l'explotació laboral, etc.
- **Drets de provisió:** a cures sanitàries; als recursos per a un desenvolupament físic, mental, espiritual, moral i social adequat; a un medi ambient saludable; etc.
- **Drets de participació:** a una identitat i nacionalitat, a rebre informació, a opinar amb llibertat, a no patir limitacions en cas de discapacitat, etc.

Escenari:

Les accions poden adreçar-se a:

- Un sol nen, nena o adolescent;
- L'aula o grup;
- El centre educatiu;
- L'entorn comunitari.

Posada en pràctica: conceptes

1. INTERDEPENDÈNCIA

En un món globalitzat és imprescindible comprendre el concepte d'interdependència, ja que és un element clau perquè l'alumnat pugui percebre el món en què vivim com un sistema, la qual cosa comporta:

- Entendre la xarxa de relacions d'aquest sistema.
- Apreciar l'equilibri inestable que existeix entre els components d'aquesta xarxa.

- Prendre consciència que els canvis en una part del sistema tindran repercussions sobre el sistema sencer. Un enfocament que tingui en compte la interdependència entre els diferents factors d'un problema afavoreix que s'hi puguin trobar solucions duradores, i capacita l'alumnat per a la resolució de problemes complexos. Això fa que la noció d'interdependència sigui fonamental per al procés d'aprenentatge.

Troblem la possibilitat de treballar el concepte d'interdependència en multitud d'ocasions, ja sigui en continguts relacionats amb la història, les matemàtiques, les ciències...

2. IMATGES I PERCEPCIONS

Coneixem el món a través de les imatges que en tenim, i aquestes imatges no són neutres: estan influïdes, conscientment o inconscientment, per la visió subjectiva de l'emissor i també per la del receptor, així com pel canal d'informació i el context. Això no és necessàriament negatiu ni pot ser evitat, ja que forma part dels processos de cognició i comunicació de

l'ésser humà, però una alfabetització visual crítica ajuda els infants a fer-se més conscients i sensibles a la idea que una cosa és la realitat i una altra és la imatge que ens en fem. D'aquesta manera tindrem eines per poder identificar les idees preconcebudes, els estereotips i els prejudicis, i valorar de quina manera afecten la nostra visió del món.

Un enfocament d'imatges i percepcions ens permet entendre amb més profunditat i riquesa diversos aspectes de la societat, l'economia, les relacions entre grups o les professions, per exemple.

3. JUSTÍCIA SOCIAL

La justícia social es refereix a les nocions fonamentals d'igualtat d'oportunitats i de drets humans, més enllà del concepte tradicional de justícia legal. Està basada en l'equitat i és imprescindible perquè els individus puguin desenvolupar el seu màxim potencial i perquè es pugui instaurar una pau duradora, ja que les iniquitats estan relacionades amb els conflictes, tant en els països industrialitzats com en els països en desenvolupament. La injustícia real o percebuda és una de les fonts més comunes de conflictes i de violència entre els individus, els grups i els països. La comprensió de la dimensió ètica d'a-

quests conceptes capacitarà els infants a actuar per un món més just, al seu país i fora. Un aprenentatge de la justícia social exigeix quelcom més que familiaritzar-se amb alguns textos legals i integrar conceptes abstractes de drets:

- Que l'alumnat s'adoni de l'existència d'iniquitats en les seves pròpies vides i en el seu entorn immediat: casa, escola o comunitat.
- Que superin reaccions de culpabilitat, de reprovació o de ressentiment per arribar a un compromís actiu per promoure la justícia i la igualtat en tots els àmbits: personals, institucionals, nacionals o mundials.

La justícia té un component clarament social que ens resulta fàcil identificar amb situacions històriques, geogràfiques o econòmiques, però que se sustenta en qüestions objectives i mesurables que poden tractar-se dins de disciplines científiques i tècniques. Fins i tot l'esport té una perspectiva de justícia: per exemple, com promovem el joc net sense un enfocament de justícia?

Susan Fontain (1995) va descriure els cinc conceptes bàsics que fonamenten la didàctica de l'educació en drets de la infància i la ciutadania global. Aquests conceptes són transversals en una gran quantitat dels continguts de matèries del currículum i la seva gestió adequada facilita a nens, nenes i adolescents la comprensió del món contemporani i la seva capacitat de participar-hi.

4. CONFLICTES I LA SEVA RESOLUCIÓ

Per a molts nens, nenes i adolescents, el conflicte és sinònim de violència. Però la violència, en realitat, només és una de les nombroses respostes possibles a un conflicte. Els conflictes són inherents a la naturalesa, ja que vivim en diferents sistemes en què és impossible que tots els actors obtinguin el màxim benefici al mateix temps. La resolució dels conflictes és l'exploració dels mitjans pels quals conflictes i controvèrsies poden solucionar-se de manera no violenta. Les resolucions no violentes de conflictes es poden aprendre i aplicar de manera constructiva als desacords en el terreny personal, comunitari, nacional, mundial o entre grups. L'objectiu de les iniciatives educatives relacionades amb la resolució de conflictes no pot ser eliminar-los, perquè els conflictes són part de la vida. Però com a educadors podem ajudar els nos-

tres estudiants a aprendre que han d'escollir entre diferents maneres de reaccionar davant d'un conflicte:

- Poden desenvolupar habilitats de negociació i de resolució de problemes que els permetin considerar el conflicte no com una crisi, sinó com una ocasió de canvi creatiu.
- Poden aprendre a aplicar aquestes habilitats als conflictes que formen part de les seves vides quotidianes: conflictes amb amics, amb la família i fins i tot amb el professorat.
- Poden reflexionar sobre com aquesta aproximació a la resolució de problemes podria aplicar-se als conflictes vinculats amb diferències religioses i ètniques, amb els recursos, les fronteres o les diferents ideologies polítiques dins de la seva comunitat, el seu país o el món sencer.

Tot i que l'evidència pot ser pensar en continguts de ciències socials com a matèria en la qual s'apliqui un enfocament de resolució de conflictes, el conflicte es troba en moltes altres disciplines, des de les esportives fins a les científiques i tecnològiques. Gran part de les qüestions sobre ecologia, física o matemàtiques poden plantejar-se com una situació de resolució de problemes amb un component social.

5. CANVI I FUTUR

L'adaptació al canvi i la capacitat de planificar el futur i de comprometre's amb línies d'acció que tindran resultat a llarg termini són habilitats fonamentals que els infants necessiten per assolir el seu ple desenvolupament personal i social. L'educació sobre el futur ha de basar-se en un estudi del procediment de canvi i en la comprensió de com es produeix aquest canvi. Incidir en les dinàmiques del canvi és important perquè els canvis socials, tecnològics i econòmics es produeixen més ràpid en el present que en els segles passats, amb un impacte visible tant localment com mundialment.

Una de les claus de la perspectiva de canvi i futur en l'educació és entendre que el que aprenem avui pot ser el que canviï el curs de les coses en el futur. Permetre als estudiants apoderar-se a través de l'educació i assumir la responsabilitat sobre les seves accions en el present i les seves conseqüències futures és una eina educativa potent.

Cal adonar-se que el futur no està predeterminat i que la rellevància de les pròpies accions té una gran importància:

- Conèixer que el que va ocórrer en el passat determina la manera en què vivim avui i que el que fem ara influirà en el futur és essencial, perquè les persones podem canviar la realitat que ens envolta.
- Els infants poden aprendre a descobrir els mitjans per provocar el canvi i a utilitzar-los conscientment per crear un futur millor: pot haver-hi molts futurs alternatius, però és el comportament que tenim avui en dia el que farà realitat una d'aquestes alternatives.

La integració curricular des de l'enfocament conceptual

Perquè el nostre alumnat assoleixi una adequada comprensió dels drets de la infància i de la ciutadania global que li permeti portar aquests drets a la pràctica, és necessari **aportar informació rellevant i potenciar el desenvolupament de capacitats de conceptualització i de discurs**. L'abordatge conceptual del coneixement dels drets de la infància i la ciutadania global **pot basar-se en els continguts existents en les diferents assignatures o àrees del currículum**.

Una conceptualització correcta ens permet formar-nos diverses representacions sobre el món que ens envolta. Com més complexes siguin les conceptualitzacions, més riquesa, profunditat i complexitat tindran les nostres representacions sobre l'entorn. **La inadequada clarificació d'idees pot portar a errors lògics o de concepte** que amb el temps són difícils de corregir: per exemple, podem arribar a identificar democràcia amb la simple acció de votar, confondre drets amb privilegis o ciutadans amb consumidors. Sobre unes bases conceptuals incorrectes o incompletes és molt difícil construir un discurs coherent d'exercici de la ciutadania global responsable.

No s'ha de confiar que l'alumnat aconsegueixi un coneixement adequat d'aquests conceptes amb precisió i propietat sense cap intervenció educativa respecte a això. En aquest sentit, sempre **que la clarificació conceptual sigui present en una activitat didàctica i es programi com a objectiu específic**, pot resultar indiferent si aquesta clarificació de conceptes es realitza prèviament a les tasques o sorgeix durant el seu desenvolupament.

"(...) Si no hi ha idees que fonamentin i motivin la pràctica de les virtuts cíviques, aquestes acabaran esborrant-se al cap de poc temps. Per formar ciutadans hem de combinar entrenament i consideració d'idees."

(Puig J.M., et al., 2011: 51)

Com a metàfora, podríem dir que els conceptes bàsics funcionen com lents a través de les quals es poden veure els continguts. Podem veure determinades qüestions des d'una perspectiva d'interdependència, d'imatges i percepcions, de justícia social, de resolució de conflictes o de canvi i futur, de totes alhora o de combinacions de dues o més perspectives. Això ens permet **presentar una situació des de diferents facetes** i contribuir a fer que el nostre alumnat adquireixi una **visió més complexa sobre les matèries del currículum, la qual cosa contribuirà que adquireixin un criteri propi i informat sobre l'entorn**.

L'abordatge curricular per projectes

La utilització de projectes dins del currículum no és un tema nou, és un enfocament recurrent quan s'aborda l'aprenentatge per competències. La metodologia per projectes és efectiva en tots els nivells i matèries i ha estat àmpliament aplicada, tant en l'educació reglada com en l'educació no formal.

Part del professorat utilitza la metodologia per projectes com l'eix del seu treball i com a principal metodologia; d'altres recorren a aquesta estratègia puntualment durant el curs. Cada projecte pot durar alguns dies o diverses setmanes, en funció del seu abast, i solen implicar recursos comunitaris. Et proposem desenvolupar projectes vinculats a les temàtiques de drets de la infància i ciutadania global, en relació amb el currículum de les matèries de cada curs.

8 CLAUS

Les següents qüestions són clau per al desenvolupament d'experiències d'aprenentatge per projectes a l'aula:

- 1. Tractar continguts significatius.**
- 2. Partir de la necessitat de saber.**
- 3. efinir una pregunta guia.**
- 4. Donar autonomia als estudiants.**
- 5. Incloure el treball de les habilitats/competències del segle XXI.**
- 6. Plantejar una fase d'investigació i innovació.**
- 7. Tenir un moment de revisió i retroalimentació.**
- 8. Incloure la presentació pública del treball.**

(Pereira M. A., 2014)

DISCIPLINES

- Ciències
- Tecnologia
- Geografia
- Medi ambient
- Societat
- Història
- Matemàtiques
- Economia
- Art
- ...

POSSIBLES TEMÀTIQUES
BASEADES EN DRETS

- Nutrició
- Salut
- Treball infantil
- Nens soldat
- Accés a l'escola
- Refugiats
- Jocs del món
- Identitat
- Família
- Desigualtat
- Participació
- Intimitat
- Discriminació
- ...

POSSIBLES FORMATS

- Narracions: conte, poema, còmic...
- Obres artístiques: cançó, teatre, dansa, exposició, instal·lació...
- Informes: dossier, expedient, llibre blanc, assaig...
- Solució de problemes: disseny d'un joc, formulació d'enigmes o endevinalles, joc de preguntes i respostes, concurs, trencaclosques...
- Dades: infografia, formulari, esquema, mapa...
- Periodisme: notícia, editorial, reportatge, debat, programa, revista, blog... (per a premsa, ràdio, televisió o Internet).
- Promoció: presentació, anunci, campanya...
- Model d'iniciativa social: *canvas*, *crowdsourcing*, economia sostenible...
- Planificació i disseny: projecte d'enginyeria, de ciències, d'arquitectura, d'urbanisme...
- Desenvolupament de casos: judici, denúncia, proposta política, defensa d'un cas, manifest, decàleg, pressupost...
- Mobilització: campanya, esdeveniment, carrera, petició...
- ...

Els temes relacionats amb els drets de la infància i la ciutadania poden incloure's en projectes de diverses matèries del currículum de les diferents etapes. Tot i que les llistes aquí incloses no són exhaustives, podem treballar-hi per inspirar-nos en el plantejament de projectes. **Te'n presentem algunes possibles combinacions, a tall d'exemple:**

TEMA (DRET)	ETAPA	FORMAT	PROJECTE (EXEMPLE)
Nutrició	Infantil	Cançó	Inventar una cançó sobre els aliments.
	Secundària	Model d'iniciativa social	Model de negoci basat en el desenvolupament agrícola d'una comunitat.
Nens soldat	Primària	Reportatge, presentació	Els nens soldat en les guerres de la història.

L'aprenentatge i servei

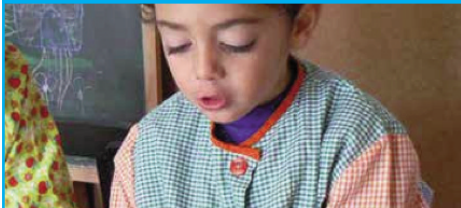
Els projectes d'aprenentatge i servei poden programar-se com un recurs més dins de la nostra programació didàctica; és una metodologia inspirada en les pedagogies actives i és compatible amb altres estratègies educatives.

QUÈ ÉS?

L'aprenentatge i servei pot definir-se com:
"Una metodologia que combina en una sola activitat l'aprenentatge de continguts, competències i valors amb la realització de tasques de servei a la comunitat. L'aprenentatge i servei parteix de la idea que l'ajuda mútua és un mecanisme de progrés personal, econòmic i social"
." (Batlle, R., 2011)

EXEMPLES >>

En tenim alguns exemples en la *guia 60 buenas prácticas de aprendizaje servicio*, de Roser Batlle (2013), en què hem explicitat l'enfocament de drets.

	Servei	Aprenentatge
	Nens i nenes d'educació primària, a la classe de llengua, es converteixen en padris o tutors d'alumnes d'educació infantil, i s'encarreguen de narrar contes sobre els quals prèviament han treballat.	Millora de la lectura, la gestualitat i l'expressió oral, així com de la relació amb nens i nenes més petits, exercitant la paciència i la responsabilitat.
	Nois i noies d'educació secundària, en les assignatures de llengua i de ciències socials, elaboren un diari local amb la finalitat de millorar la imatge del barri, ressaltant-hi les actuacions més positives dels veïns, les experiències solidàries i les tasques de les associacions cíviques.	Coneixement de l'entorn, pensament crític, millora de la lectura i l'escriptura, organització i treball en equip, habilitats socials i comunicatives.
	Joves estudiants d'educació especial participen en una iniciativa ecològica i ciutadana de defensa d'un riu amenaçat, eliminant-ne la canya americana i la nyàmera (espècies invasores) i construint caixes-niu per als carboners.	Coneixement del medi natural, participació ciutadana, prevenció de riscos laborals, ús d'eines, discriminació de males herbes, manteniment i neteja, habilitats socials i comunicatives.

JUSTÍCIA SOCIAL

L'aprenentatge i servei és una estratègia clau per a una educació en justícia social, però també la justícia social ofereix un enfocament que li dóna al mateix temps el seu significat real i la seva orientació teòrica.
(Murillo, F.J. y Aramburuzabala, P., 2014)

Enfocament de drets

Contribueixen al compliment efectiu del dret a l'educació.

Exerceixen el dret a la informació i a la llibertat d'expressió.

Defensen el dret al medi ambient.

Impacte educatiu de l'aprenentatge i servei

Acadèmic i cognitiu	- Augment del rendiment en proves estandarditzades. - Major desenvolupament de coneixements conceptuals i competències. - Major assistència, motivació a l'escola i retenció. - Millors notes mitjanes. - Major habilitat per analitzar i sintetitzar la informació complexa.
Formació cívica	- Major comprensió de la política i de les activitats governamentals. - Major participació en la comunitat i en les qüestions públiques. - Millor exercici de la ciutadania i de la responsabilitat ciutadana. - Major consciència i comprensió de qüestions socials. - Compromís amb el servei comunitari.
Vocacional i professional	- Ampliació de la consciència i de les opcions vocacionals. - Millora de les competències professionals. - Major comprensió de l'ètica del treball. - Millor preparació per al món laboral.
Ètic i moral	- Major exposició a nous punts de vista i perspectives. - Canvis positius en el judici ètic. - Major habilitat per prendre decisions independents respecte a qüestions morals.
Personal	- Ampliació de les qualitats i competències per al lideratge. - Major autoestima. - Major coneixement de si mateix. - Major resiliència. - Major eficàcia personal.
Social	- Major companyonia entre estudiants. - Major habilitat per treballar en equip i per treballar amb els altres. - Capacitat per desfer els prejudicis. - Millora de les conductes prosocials.

(Furco, A. y Billings, S.H., 2002)

RECORDA-HO

L'aprenentatge i servei combina els coneixements apresos amb l'experiència dels participants.

Per impulsar el coneixement:

Aborda el coneixement global de la problemàtica des d'una perspectiva de drets.

Per sustentar l'experiència:

Identifica i comunica el dret que contribuïm a fer efectiu.

La utilització de situacions problema com a element d'integració curricular

Aquest abordatge proposa organitzar el currículum al voltant de problemes de drets, en l'anàlisi i la recerca de solucions dels quals es compromet l'alumnat.

Aquesta proposta curricular planteja identificar problemes de drets humans i de drets de la infància. El problema escollit com a base de l'activitat serà analitzat incloent-hi el conjunt de conceptes que hi estan relacionats i les experiències que viuen els afectats per aquest problema. Això permet que l'alumnat s'involucri a entendre la situació i a buscar-hi solucions. Per exemple: les històries inconcluses o els dilemes morals són

RECURSOS >>

Aquestes situacions poden presentar-se a l'alumnat en diferents formats:

Històries de vida

Els testimonis en primera persona fomenten l'empatia i exemplifiquen els conflictes de drets i l'actitud personal davant aquests drets. Són motivadores i emotives.

Contextos

La descripció del context històric, econòmic, social, cultural o geogràfic permet situar els conflictes de drets en una dimensió real i global.

activitats molt adequades per fomentar la transferència dels coneixements adquirits sobre els drets de la infància i la ciutadania global.

És important que els drets en conflicte en una determinada situació es presentin als estudiants sense amagar les tensions entre les parts en conflicte. Per entendre els drets és important poder adonar-se de les contradiccions de valors, d'interessos i de jocs de poder als quals estan compromesos (Magendzo, 2007).

Per exemple: presentem la història de vida d'una nena de dotze anys que no pot anar a l'escola perquè la seva família està preocupada, ja que el camí a l'escola no és segur per a les noies perquè hi són assetjades. En aquesta història és important plantejar la situació des de diferents punts de vista: el conflicte entre la seguretat i el desenvolupament de la nena, el paper de la família, el valor donat a l'educació, la situació de la dona, la violència...

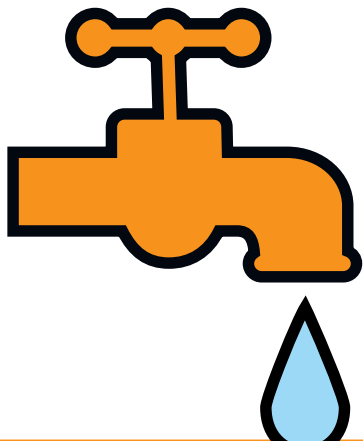
Actualitat

La utilització dels diaris, de la ràdio, de la televisió o d'Internet ens permet incorporar l'actualitat com a recurs educatiu. Haurà de tenir-se en compte l'alfabetització adequada dels mitjans perquè puguin ser interpretats correctament per l'alumnat, i que siguin capaços de revelar les claus interpretatives del mitjà i del format en què es presenta la informació. El seu ús fomenta el desenvolupament del sentit crític i el compromís amb la ciutadania activa.

Temàtiques

Aprofundir en una temàtica ens permet analitzar diverses facetes d'una problemàtica social i abordar la interconnexió entre els diversos drets.

Les situacions quotidianes: una oportunitat per programar continguts basats en el dia a dia

Gran part dels conflictes quotidians en el nostre centre poden abordar-se des d'una perspectiva de drets. Per fer-ho és necessari identificar els drets i les responsabilitats en joc, visibilitzar-los de manera que puguin ser compresos en el context on té lloc el conflicte i fer participi la comunitat educativa en la reflexió sobre el conflicte i en la defensa dels drets amenaçats.

EXAMPLE >>

Vinculem els drets de la infància en la solució de conflictes

Dret a la intimitat

Art. 16 de la Convenció sobre els Drets de l'Infant.

TOTS TENIM DRET A ESTAR TRANQUILS AL BANY

Cuidem els nostres drets!

Un grup d'alumnes de cinquè de primària es queixen que són molestades en els serveis de les nenes. Quan elles entren al servei, els seus companys piquen a la porta, intenten obrir-la, criden o hi donen cops.

Aquest conflicte es va treballar a tutoria i es va posar un cartell a la porta dels serveis recordant que tots els nens i nenes tenen dret a la intimitat. El conflicte es va solucionar quan l'alumnat va interioritzar la importància del dret a la intimitat i la seva aplicació en aquest cas concret.

Les nenes al principi se sentien intimidades, mentre que ara senten que tenen suport per reivindicar els seus drets. Assenyalen que la presència del cartell va canviar la seva vida quotidiana al centre, que abans se sentien angoixades en alguns moments del dia i que ara se senten segures, respectades i còmodes.

Aquesta aproximació curricular consisteix a agafar experiències, casos o situacions viscudes a l'escola o a la comunitat com a punt de partida per vivenciar els drets de la infància i la ciutadania global.

La proposta implica entendre el conflicte com un procés natural, que no és essencialment negatiu i que és comú en totes les societats i grups de persones. El conflicte pot analitzar-se, la qual cosa ens ajuda a comprendre que es basa en una pugna entre persones o grups interdependents, els objectius dels quals, o la seva manera de plantejar-los, pot produir competició pels recursos o problemes d'enteniment. Des d'aquesta perspectiva es treballa sobre el potencial educatiu del conflicte per entendre la dimensió actitudinal dels continguts.

En moltes ocasions, els conflictes grupals poden ser apropiats per aplicar principis, construir criteris per a l'acció, experimentar formes de participació i organització. Aquest tipus d'ensenyament compromet el conjunt de la comunitat educativa i deixa palesos els valors de cada subjecte i de la institució en el seu conjunt, per la qual cosa és fonamental el treball conjunt sobre l'àmbit de clima escolar.

CHICCODO DIFC

LLIÇONS APRESES

De l'anàlisi d'aquest conflicte podem extreure'n valuoses conclusions, com:

- **La participació infantil és una excel·lent estratègia de protecció.** Un clima relacional basat en els drets de la infància ens permet, en aquest cas a partir de la participació, detectar problemes de protecció que potser d'una altra manera podrien romandre amagats.
- **La visualització del dret a través del cartell és molt important.** La comunicació de les conductes desitjades en un marc de drets i responsabilitats compartides per tot l'alumnat, i amb el suport de la resta de la comunitat educativa, és la clau per assolir l'autoregulació.

Orientacions per al tractament adequat dels continguts

Si ens aproximem al coneixement del món en què vivim amb la mirada de la infància, ens sorprendrà la profunda desigualtat i injustícia que el caracteritza i ens assaltarà, carregada de frustració, una incertesa recurrent: com és possible que hi hagi tants éssers humans privats del que és imprescindible per al seu desenvolupament?

Com es pot donar resposta a una pregunta tan inquietant? Tot i que no existeix una resposta única i senzilla a aquesta qüestió, disposem de recursos conceptuais i didàctics que ens permeten utilitzar el poderós instrument de l'educació per sembrar l'esperança i la solidaritat en la consciència dels nostres alumnes.

La qüestió del desenvolupament està fortament interrelacionada amb la noció d'injustícia i, per tant, amb els drets. En analitzar la desigualtat, la pobresa o l'abús des d'una perspectiva de drets aconseguim enriquir la reflexió i afavorir una maduresa en la concepció dels valors i la seva posada en pràctica, que acompanyarà el nostre alumnat al llarg de la seva vida. Perquè els drets s'expressen en les lleis, els tractats i les convencions, però no hi resideixen: encara que aquests instruments tinguin una importància innegable, hem de veure'ls com l'expressió d'una voluntat col·lectiva. **Els drets viuen en la consciència de la gent i és allà on els educadors tenim la complicada responsabilitat de situar-los.**

La manera en què transmetem missatges sobre situacions problemàtiques, conflictives o afectades per un context diferent del propi és fonamental per dotar el nostre alumnat d'una competència ciutadana que els permeti valorar adequadament els problemes en el seu context i percebre-hi les diferències i similituds, així com la possible interrelació amb el seu propi entorn. En cas contrari podem, potser sense pretendre-ho, fomentar una perspectiva alienada d'algunes situacions que considerem, erròniament, llunyanes, estranyes o alienes.

El valor educatiu del conflicte de drets

"Presentar el caràcter conflictiu dels drets en l'ensenyament no implica renunciar als principis, ni col·locar-los en el lloc del que és opinable. Al contrari, significa interpel·lar els estudiants (i interpel·lar-se personalment) en les seves opinions i idees prèvies sobre la realitat, i analitzar-les des dels coneixements vinculats als drets humans de la infància. [...] Presentar les diferents interpretacions de la realitat, juntament amb els

seus fonaments i les conseqüències que en deriven, permetrà fer conscients les actituds adoptades per cadascú, comprendre millor la societat, atorgar-li sentit, i actuar de manera responsable."

Proposta curricular i metodològica per a la incorporació de l'educació en drets humans en l'educació formal de nens i nenes entre 10 i 14 anys d'edat (IIDH, 2006)

Recomanacions generals sobre els continguts quant al desenvolupament

Com a guia per a l'elaboració de continguts sobre els problemes que afecten gran part de la població mundial, podem seguir el codi de conducta que les ONG per al desenvolupament han establert per a la seva difusió de missatges (www.congde.org/codigo-de-conducta).

Aquest codi estableix dotze regles pràctiques que poden ajudar-nos a fer comprendre millor la complexa realitat dels països en desenvolupament en el seu context històric, els obstacles particulars amb els quals es troba el desenvolupament i la diversitat de situacions que caracteritzen aquests països. Com a norma general, sempre s'han d'evitar les imatges, els missatges i les representacions:

- Generalitzadors i que amaguen la diversitat de les situacions.
- Acusadors.
- Que promouen una visió idíl·lica, d'aventures o exòtica.
- Que subratllen la superioritat del nord.
- Que mostren de manera miserable o patètica una situació.

Atenció al domini afectiu i al desenvolupament moral

Hem de tenir sempre present que en els processos de comunicació sobre el desenvolupament hi intervenen importants elements emocionals que no han de ser ignorats. Un tractament d'aquests temes que tingui com a base l'empatia però que sigui lliure de sentimentalisme és fonamental perquè puguem estimular una reflexió constructiva, respectuosa, profunda i orientada a la responsabilitat i a la recerca de solucions. Si no establim la distància emocional deguda, podem caure en el sensacionalisme i generar en el nostre alumnat sentiments d'impotència que provoquen ira, estrès, tristesa, indefensió o fins i tot allunyament, negació i evitació del problema. És la nostra responsabilitat com a docents explorar maneres de parlar sobre la injustícia, la desigualtat, l'exclusió i altres vulneracions de drets, i establir un equilibri adequat entre la informació i l'emoció. No podem oblidar el potencial efecte estressant que pot tenir sobre els nens, nenes i adolescents la informació sobre situacions que semblen fora de control. Aquest estrès no és negatiu en si mateix, ja que és un reflex de la seva sensibilitat i empatia, però és necessari que el canalitzem cap a tipus d'afrontaments que els permetin madurar (resolució de problemes, suport social, expressió emocional, desenvolupament personal...), i que evitem que adoptin estratègies que no els ajudaran (reacció depressiva, negació, conformisme, desconexió, distanciament...).

Els drets de la infància constitueixen el contingut més adequat per al desenvolupament de la ciutadania global en la infància i l'adolescència

Podria pensar-se que, com que ja existeixen els drets humans, els drets de la infància són redundants. No obstant això, tot i que els drets dels nens i les nenes són drets humans, no poden intercanviar-se amb els drets continguts en la Carta dels Drets Humans. La Convenció sobre els Drets de l'Infant aporta una protecció especial als nens, perquè hi ha drets dels adults que no poden aplicar-se a la infància, i viceversa.

Per exemple, la Declaració dels Drets Humans reconeix el dret a "casar-se i formar una família", mentre que els nens i nenes no tenen dret a casar-se i tenir fills, sinó tot el contrari: per a ells, ser obligats a casar-se i a tenir fills és una vulneració dels seus drets. Hi ha molts altres exemples similars, que demostren que la Convenció és el contingut sobre drets humans més proper a la infància i l'adolescència.

Una altra raó important per la qual els nens, nenes i adolescents tenen drets especials és que són persones dependents i van adquirint independència a mesura que creixen. Els nens, nenes i adolescents necessiten l'orientació dels adults per evolucionar fins a la independència. Aquesta orientació és clau en l'articulació de drets i responsabilitats i en el desenvolupament de l'aprenentatge per resoldre els conflictes de drets que sorgeixen en l'exercici quotidià de la ciutadania. Que l'alumnat es desenvolupi en un ambient de drets i responsabilitats, comptant amb l'orientació dels adults, la família i el professorat, és essencial per al seu òptim desenvolupament personal i social. La infància i l'adolescència són etapes crucials per al desenvolupament de la consciència ambiental i social en l'exercici de la ciutadania activa, global i responsable. La Convenció sobre els Drets de l'Infant és l'instrument ideal adaptat a la seva etapa evolutiva i a les seves circumstàncies.

Dates clau

A continuació, t'ofereim una relació de dates clau que ens poden ajudar a integrar els drets de la infància en el calendari d'activitats.

20 novembre.

Dia Universal de la Infància

Celebra amb tota la comunitat educativa el dia dels drets de la infància. Anima els teus alumnes a expressar els seus drets i a compartir-los amb altres persones.

Setembre

- 5: Dia Internacional de la Beneficència
- 8: Dia Internacional de l'Alfabetització
- 12: Dia de les Nacions Unides per a la Cooperació Sud–Sud
- 15: Dia Internacional de la Democràcia
- 16: Dia Internacional de la Preservació de la Capa d'Ozó
- 21: Dia Internacional de la Pau
- 26: Dia Internacional per a l'Eliminació Total de les Armes Nuclears

Octubre

- 1: Dia Internacional de la Gent Gran
- 2: Dia Internacional de la No-Violència
- 5: Dia Mundial dels Docents
- 5: Dia Mundial de l'Hàbitat
- 10: Dia Mundial de la Salut Mental
- 11: Dia Internacional de la Nena
- 12: Dia de l'Idioma Espanyol
- 13: Dia Internacional per a la Reducció dels Desastres
- 15: Dia Internacional de la Dona Rural
- 16: Dia Mundial de l'Alimentació
- 17: Dia Internacional per a l'Eradicació de la Pobresa
- 20: Dia Mundial de l'Estadística
- 24: Dia de las Nacions Unides
- 24: Dia Mundial de la Informació sobre el Desenvolupament
- 27: Dia Mundial del Patrimoni Audiovisual
- 31: Dia Mundial de les Ciutats

Novembre

- 10: Dia Mundial de la Ciència per a la Pau i el Desenvolupament
- 14: Dia Mundial de la Diabetis
- 15: Dia Mundial en Record de les Víctimes dels Accidents de Trànsit
- 16: Dia Internacional per a la Tolerància
- 19: Dia Mundial de la Filosofia
- 19: Dia Mundial del Lavabo
- 20: Dia de la Industrialització d'Àfrica
- 20: Dia Universal del Nen**
- 21: Dia Mundial de la Televisió
- 25: Dia Internacional de l'Eliminació de la Violència contra la Dona
- 29: Dia Internacional de Solidaritat amb el Poble Palestí

Desembre

- 1: Dia Mundial de la Lluita contra la Sida
- 2: Dia Internacional per a l'Abolició de l'Esclavitud
- 3: Dia Internacional de les Persones amb Discapacitat
- 5: Dia Internacional dels Voluntaris
- 5: Dia Mundial del Sòl
- 9: Dia Internacional contra la Corrupció
- 10: Dia dels Drets Humans
- 11: Dia Internacional de les Muntanyes
- 18: Dia de la Llengua Àrab
- 18: Dia Internacional del Migrant
- 20: Dia Internacional de la Solidaritat Humana

Gener

- 27: Dia Internacional de Commemoració Anual en Memòria de les Víctimes de l'Holocaust
- 30: Dia de la Pau**

30 de gener

Dia de la Pau

Per aconseguir la pau hem d'aprendre a evitar la violència i comprometre'ns amb maneres pacífiques de resolució de conflictes en el nostre dia a dia. Convida el teu alumnat a manifestar el seu compromís per la pau!

22 març

Dia Mundial de l'Aigua

Uneix-te a les carreres que han mobilitzat ja milers d'estudiants de totes les edats a favor de la infància de Níger. Registra't a la carrera i sol·licita gratuïtament els teus dorsals a: www.enredate.org/gotas.

Febrer

- 6: Dia Internacional de Tolerància Zero a la Mutilació Genital Femenina
- 20: Dia Mundial de la Justícia Social
- 21: Dia Internacional de la Llengua Materna

Març

- 1: Dia contra la Discriminació
- 3: Dia Mundial de la Naturalesa
- 8: Dia Internacional de la Dona
- 20: Dia de la Llengua Francesa
- 20: Dia Internacional de la Felicitat
- 21: Dia Internacional de l'Eliminació de la Discriminació Racial
- 21: Dia Mundial de la Poesia
- 21: Dia Internacional del Nowruz
- 21: Dia Mundial de la Síndrome de Down
- 21: Dia Internacional dels Boscos
- 22: Dia Mundial de l'Aigua**
- 25: Dia Internacional de Record de les Víctimes de l'Esclavitud i el Tràfic Transatlàntic d'Esclaus

Abril

- 2: Dia Mundial de Conscienciació sobre l'Autisme
- 4: Dia Internacional d'Informació sobre el Perill de les Mines i d'Assistència per a les Activitats Relatives a les Mines
- 6: Dia Internacional de l'Esport per al Desenvolupament i la Pau
- 7: Dia Mundial de la Salut
- 7: Dia Internacional de Reflexió sobre el Genocidi Comès a Ruanda
- 19: Dia de la Llengua Xinesa
- 22: Dia Internacional de la Mare Terra

- 23: Dia Mundial del Llibre i el Dret d'Autor
- 23: Dia de la Llengua Anglesa
- 25: Dia Mundial del Paludisme
- 26: Dia Mundial de la Propietat Intel·lectual

Maig

- 3: Dia Mundial de la Llibertat de Premsa
- 15: Dia Internacional de la Família
- 15: Dia del Pleniluni del Mes de Maig
- 15: Dia de Vesak
- 21: Dia Mundial de la Diversitat Cultural per al Diàleg i el Desenvolupament
- 22: Dia Internacional de la Diversitat Biològica
- 31: Dia Mundial sense Tabac

Juny

- 1: Dia Mundial de les Mares i els Pares
- 4: Dia Internacional dels Nens Víctimes Innocents d'Agressió
- 5: Dia Mundial del Medi Ambient
- 6: Dia de la Llengua Russa
- 8: Dia Mundial dels Oceans
- 12: Dia Mundial contra el Treball Infantil
- 13: Dia Internacional de Sensibilització sobre l'Albinisme
- 14: Dia Mundial del Donant de Sang
- 17: Dia Mundial de Lluita contra la Desertificació i la Sequera
- 20: Dia Mundial dels Refugiats
- 25: Dia de la Gent de Mar
- 26: Dia Internacional en Suport de les Víctimes de la Tortura
- 26: Dia Internacional de la Lluita contra l'Ús Inadequat i el Tràfic Il·lícit de Drogues

REFERÈNCIES

Batlle, R., (2011) "¿De qué hablamos cuando hablamos de aprendizaje-servicio?" a Crítica, any 61, número 972. Març-abril 2011, p 51.

Batlle, R., (coord.) (2013) 60 buenas prácticas de aprendizaje y servicio. Bilbao: Fundazioa Zerbikas.

Coiduras, J. L., Balsells, M. À., Alsinet, C., Urrea, A., Guadix, I., & Belmonte, O. (2016). "La participación del alumnado en la vida del centro: una aproximación desde la comunidad educativa". Revista Complutense de Educación, número 25 (2), pp. 1-19.

Fontain, S., (1995) Education for Development: A teacher's resource for Global Learning. Londres: Hodder & Stoughton.

Furco, A. y Billings, S.H., (2002) Service- Learning. The essence of pedagogy. Greenwich: Information Age Publishing.

Instituto Interamericano de Derechos Humanos, (2006) Propuesta curricular y metodológica para la incorporación de la educación en derechos humanos en la educación formal de niños y niñas entre 10 y 14 años de edad. Disponible a:
<http://www.iidh.ed.cr/multic/banner.propuestacurricular.aspx?contenido=3767336d-103d-4287-bbf5-63a0ce7fa71b&Portal=IIDH>

Magendzo, A., (2001) Hacia una pedagogía de los derechos humanos desde la comprensión del conocimiento de los derechos humanos. Perú: IPEDEPH.

Murillo, F.J. y Aramburuzabala, P., (2014). "Aprendizaje-Servicio y Justicia Social." a Cuadernos de Pedagogía, número 450, noviembre 2015, pp. 50-53.

Pereira Baz M.A., (2014) "Ocho claves del aprendizaje por proyectos" a CeDeC. Disponible a:
<http://cedec.ite.educacion.es/noticias-de-portada/1559-8-claves-del-aprendizaje-por-proyectos>.

Puig, J.M. et al., (2011) "Aprendizaje-Servicio y educación para la ciudadanía" a Revista de Educación, número extraordinari 2011, pp. 45-67. Disponible a: <http://www.revistaeducacion.mec.es/re2011.htm>

Urrea, A.; Balsells, M.A.; Coiduras, J.; Alsinet, C. (2016) Los Derechos de la Infancia en las facultades de educación. Propuesta formativa para las titulaciones en educación. Madrid: UNICEF - Comité Español.

VV.AA., (2009) Aprendizaje servicio (ApS): educación y compromiso cívico. Barcelona: Graó.

Equip investigador Universitat de Lleida: :

M. Àngels Balsells, Jordi Coiduras, Carles Alsinet y Aida Urrea.

Direcció editorial: Nacho Guadix.

Edició: Oscar Belmonte i Amaya López de Turiso.

Disseny gràfic: Rex Media SL

ISBN: 978-84-942273-1-8

Aquesta publicació forma part d'un projecte finançat per l'Agència Espanyola de la Cooperació Internacional per al Desenvolupament (AECID). El contingut d'aquesta publicació és responsabilitat d'UNICEF Comitè Espanyol i no reflecteix necessàriament l'opinió de l'AECID.

Finançat per:

